ЗАЦВЯРДЖАЮ
Начальнік галоўнага ўпраўлення
па адукацыі
Магілёўскага аблвыканкама
________ А.Б.Заблоцкі
"8" лістапада 2022 г.

ЗАДАННІ
для правядзення рэспубліканскай алімпіяды па вучэбных прадметах "Беларуская мова" і "Беларуская літаратура"

КОМПЛЕКСНАЯ РАБОТА

Дата правядзення: 20 лістапада 2022 г.
Час выканання заданняў: 10.00 – 13.00.

X клас

Заданні	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Усяго
Балы											

Заданне 1. У "Слоўніку лінгвістычных тэрмінаў" чытаем: "Пры складападзеле ўлічваецца закон узрастання гучнасці (самыя гучныя – галосныя гукі, за імі ідуць [й] і [ў], затым санорныя; найменшую гучнасць маюць шумныя зычныя, асабліва глухія), г. зн. замыкаюць склады галосныя, а таксама санорныя, калі за імі ідуць шумныя. Зычныя [й] і [ў] замыкаюць склады ў любым выпадку пры спалучэнні зычных".

Выкарыстоўваючы гэту інфармацыю, падзяліце на склады назвы населеных пунктаў, з якімі звязаны жыццёвы шлях Янкі Купалы ці Якуба Коласа. Пры падзеле на склады выкарыстоўвайце вертыкальную лінію |.

УВАГА: назвы двух населеных пунктаў, якія не звязаны з жыццём і творчасцю Купалы або Коласа, дзяліць на склады не трэба!

Максімальная колькасць балаў – 6.

Ляўкі	Нясвіж	Вязынка
Яраслаўль	Масква	Мікалаеўшчына
Альбуць	Байдуны	Пецярбург
Вільнюс	Пінкавічы	Ташкент

Заданне 2. У беларускім алфавіце 32 літары. Падбярыце словы розных часцін мовы, якія пачынаюцца з 7-ай, 16-ай, 25-ай і 31-ай літар алфавіта.

Максімальная колькасць балаў – 6.

№ літары ў алфавіце	назоўнік (у пачатковай форме)	дзеяслоў (у пачатковай форме)	прыслоўе
7			
16			
25			
31			

Заданне 3. Гісторыя і культура старажытнага свету сталі крыніцай шматлікіх устойлівых выразаў, якія шырока выкарыстоўваюцца ў розных еўрапейскіх мовах. Перакладзіце некалькі такіх выразаў на беларускую мову, замяняючы, дзе трэба, малую літару вялікай.

Максімальная колькасць балаў – 6.

Фразеалагізм на рускай мове	Фразеалагізм на беларускай мове
авгиевы конюшни	
дары данайцев	
двуликий янус	
связать себя узами гименея	
эзопов язык	
ящик пандоры	

Заданне 4. Адгадайце слова, ведаючы яго лексічнае значэнне і адну з марфем, якая ўваходзіць у яго склад.

Максімальная колькасць балаў – 6.

Слова	Лексічнае значэнне	Адна з марфем
	'адлюстраванне чаго-небудзь на гладкай паверхні; след, які застаўся ад іншага прадмета'	суфікс, як у слове *задатак*
	'тонкая падсцілка на ўнутранай частцы падэшвы ў абутку'	прыстаўка, як у слове *вупраж*
	'нячысты, крывадушны'	злучальны галосны (інтэрфікс), як у слове *двукроп'е*
	'частка косці рукі паміж перадплеччам і пясцю'	суфікс, як у слове *перадплечча*
	'з якой мэтай'	корань, як у слове *штосьці*
	'месца злучэння сшытых кавалкаў тканіны, скуры'	канчатак, як у слове *лязо*

Заданне 5. Канчаткі колькасных лічэбнікаў, як правіла, пачынаюцца з галоснага гука. Размяркуйце прапанаваныя лічэбнікі ў табліцы паводле канчаткаў ва ўказаных формах: *паўтары, дзве, тры, трое, сорак, пяцьдзясят.*

Максімальная колькасць балаў – 6.

Першы гук канчатка	Лічэбнік	
	у форме творнага склону	у форме меснага склону
[а]		
[і]		
[о]		
[у]		
[ы]		
[э]		

Заданне 6. Дапоўніце фармулёўкі правіл тэарэтычнымі звесткамі або прыкладамі.

Максімальная колькасць балаў – 6.

1. Зборныя назоўнікі маюць форму толькі ________________ ліку. Іх трэба адрозніваць ад аднакаранёвых назоўнікаў адзіночнага і множнага ліку:

Адзіночны лік	Множны лік	Зборны
корань		
	бярвёны	
		паленне

2. Асноўнае дзеянне, выражанае дзеясловам-________________, і ________________, выражанае дзеепрыслоўем, павінна выконваць адна і тая ж асоба: *Дзеці глядзелі мультфільм,* ________________ *ўголас.*

Заўсёды да месца дзеепрыслоўі ў ________________ сказах з выказнікамі, выражанымі словамі *трэба, варта, неабходна* з інфінітывам. ________________ ўжываць дзеепрыслоўі пры выказніках *відаць, чуваць* або дзеясловах тыпу *вечарэе, днее.*

Заданне 7. Перад вамі фрагмент кнігі “Зямля пад белымі крыламі”. Сёлета гэты твор, у якім расказваецца пра мінуўшчыну і сучаснасць нашай Радзімы, адзначае сваё 45-годдзе. Пазнаёмцеся з фрагментам і ацаніце правільнасць сцвярджэнняў у табліцы.

Максімальная колькасць балаў – 6.

(1) Паплывём уніз па Дняпры і прыбудзем у Магілёў. (2) Горад, таксама вельмі сучасны, размешчаны на правым, высокім, ярамі пасечаным беразе ракі пры ўпадзенні ў яе Дубровенкі. (3) Гэтыя мясціны, былыя ўрочышчы, забудаваныя новымі гмахамі, носяць назвы “Машакоўка”, “Дзебры”. (4) Легенда (выдатна

апрацаваная Янкам Купалам) кажа, што жыў у гэтых нетрах вялікі разбойнік Машэка. (5) Стаў ён гразой наваколля пасля таго, як, жадаючы зарабіць на вяселле, пагнаў на Украіну плыты, а тым часам князь сілай узяў у замак яго нявесту. (6) Уварвацца ў замак нават такі асілак не мог. (7) Машэка зрабіў сабе ў пушчы, пад каранямі, логава, адзеўся ў воўчыя шкуры, якія так і прысохлі на ім, і хутка ўсе перад ім трапяталі. (8) Аднойчы яму ўдалося перастрэць вазок князя, разагнаць варту, у адзінаборстве забіць уладара, а жанчыну, што ехала з ім, прынесці да сябе. (9) Тая, аднак, за гэты час прывыкла да раскошы і золата, збэсцілася і, калі Машэка заснуў, забіла яго нажом. (10) Над ім насыпалі гару.

№	Сцвярджэнне	так	не
узор	Аўтар гэтага тэксту Уладзімір Караткевіч.	+	
1	У тэксце згадваецца паэма Янкі Купалы "Курган".		
2	Сказ №2 ускладнены аднароднымі выказнікамі.		
3	У сказе №4 выкарыстана пабочная канструкцыя.		
4	У сказе №6 выкарыстана інверсія.		
5	Сказ №5 складаназалежны.		
6	Сродкам сувязі паміж граматычнымі часткамі сказа №8 з'яўляецца злучальнае слова (займеннік) *што*.		
7	Сказ №7 ускладнены аднароднымі акалічнасцямі.		
8	У сказе №6 састаўны дзеяслоўны выказнік.		
9	Даданыя дапаўняльныя часткі сустракаюцца ў тэксце часцей за іншыя віды даданых частак складанага сказа.		
10	Сказ №10 аднасастаўны няпэўна-асабовы.		
11	У сказе №4 выкарыстана недапасаванае азначэнне.		
12	Сказы №9 і №10 звязаны паралельнай сувяззю.		

Заданне 8. Вызначце, якія тэрміны прапушчаны ў схемах. Адказ запішыце ў табліцу.

Максімальная колькасць балаў – 6.

А

Б

Род літаратуры
эпас
драма

В

Віды мастацкай творчасці
проза

Г

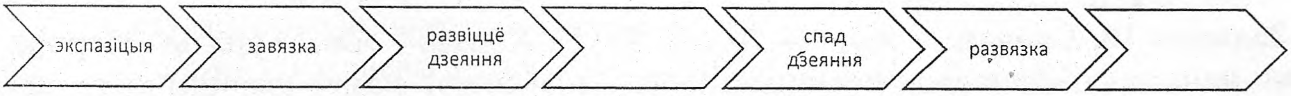
экспазіцыя
завязка
развіццё дзеяння
спад дзеяння
развязка

Асноўныя жанры драмы як роду літаратуры
драма
камедыя

Д

А		
Б		
В		
Г		
Д		

Заданне 9. Якія пісьменнікі нарадзіліся ў названых месцах? Суаднясіце творы з даведкі і іх аўтарства (у слупку "Творы" запішыце нумар твора).

Максімальная колькасць балаў – 6.

Месца нараджэння	Пісьменнік	Творы
горад Орша		
вёска Бычкі Ушацкага раёна		
засценак Акінчыцы Мінскага павета		
фальварак Панюшкавічы Бабруйскага павета		

Даведка:

1. "Незагойная рана"
2. "Лебядзіны скіт"
3. "Хмарка"
4. "Зямля пад белымі крыламі"
5. "Пінская шляхта"
6. "Жураўліны крык"
7. "Балада пра Вячку, князя людзей простых"
8. "Ручэй"

Заданне 10. Складзіце зборнік твораў Якуба Коласа і Янкі Купалы. Зборнік павінен мець арыгінальную (нестандартную, нечаканую) назву (запішыце яе на вокладцы), змест (пералік) твораў (іх павінна быць не менш за чатыры кожнага аўтара, запішыце на старонках разгорнутай кнігі) і анатацыю, у якой неабходна ўказаць, што аб'ядноўвае гэтыя творы (акрамя аўтарства і адлюстравання жыцця беларусаў), для каго прызначаны зборнік.

Максімальная колькасць балаў – 6.

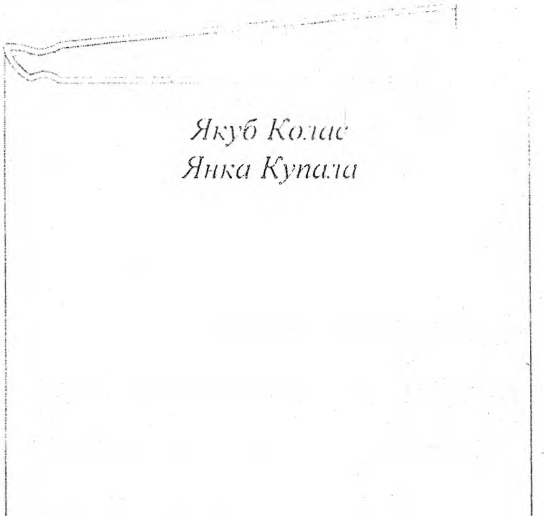

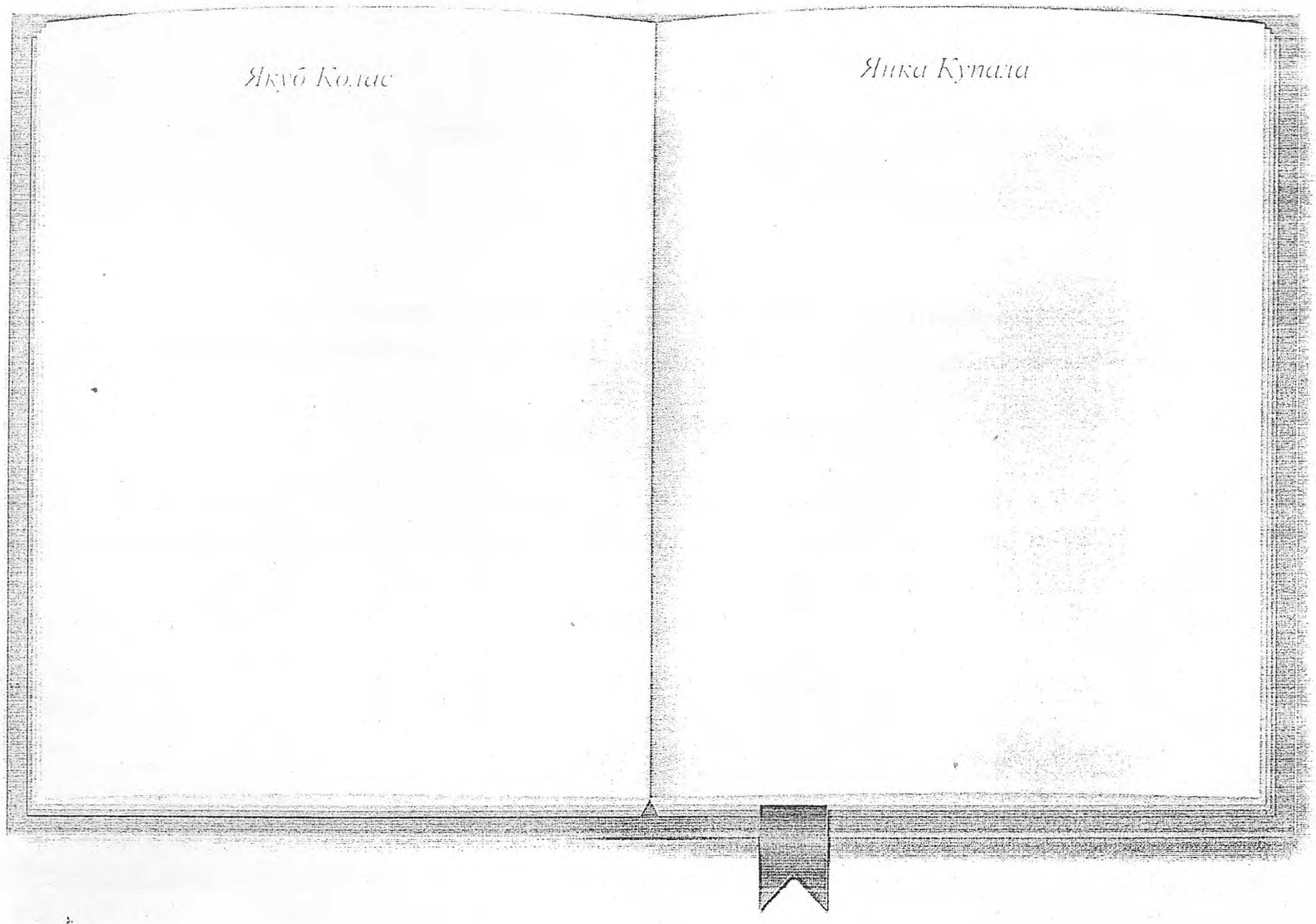

Анатацыя

II ЭТАП XXXIX РЭСПУБЛІКАНСКАЙ АЛІМПІЯДЫ ПА ВУЧЭБНЫХ ПРАДМЕТАХ «БЕЛАРУСКАЯ МОВА» І «БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРА»

КОМПЛЕКСНАЯ РАБОТА ПА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ І ЛІТАРАТУРЫ

ДАВЕДКА ДЛЯ ЖУРЫ

10 клас

Заданні	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**	**10**	**Усяго**
Балы	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	60

Заданне 1.

Ляў|кі	Ня|свіж	Вя|зын|ка
~~Яраслаўль~~	Ма|сква	Мі|ка|ла|еў|шчы|на
Аль|буць	~~Байдуны~~	Пе|цяр|бург
Ві|льнюс	Пін|ка|ві|чы	Та|шкент

За кожнае правільна падзеленае па складах слова – 0,5 б. За правільнае ўказанне мясцін, не звязаных з жыццём і творчасцю Купалы і Коласа (Яраслаўль, Байдуны), па 0,5 б.

Заданне 2.

№ літары ў алфавіце	назоўнік (у пачатковай форме)	дзеяслоў (у пачатковай форме)	прыслоўе
7	*ёгурт*	*ёкаць*	*ёмка*
16	*ордэн*	*окаць*	*оптам*
25	*цана*	*церці*	*цёпла*
31	*юбілей*	*юркнуць*	*юрыдычна*

За кожны правільны адказ – 0,5 бала. Прапанаваныя вучнямі адказы могуць адрозніваца ад пададзеных тут.

Заданне 3.

Фразеалагізм на беларускай мове
аўгіевы стайні (канюшні)
дарункі (дары) данайцаў
двухаблічны Янус
звязаць сябе вузамі Гіменея
эзопава (эзопаўская) мова
скрыня Пандоры

За кожны правільны адказ – 1 бал.

Заданне 4.

Слова	Лексічнае значэнне	Адна з марфем
адбітак	‘адлюстраванне чаго-небудзь на гладкай паверхні; след, які застаўся ад іншага прадмета’	суфікс, як у слове *задатак*
вусцілка	‘тонкая подсцілка на ўнутранай частцы падэшвы ў абутку’	прыстаўка, як у слове *вупраж*
двудушны	‘няшчыры, крывадушны’	злучальны галосны (інтэрфікс), як у слове *двукроп'е*
запясце	‘частка кісці рукі паміж передплеччам і пясцю’	суфікс, як у слове *перадплечча*
навошта або *нашто*	‘з якой мэтай’	корань, як у слове *штосьці*
шво	‘месца злучэння сшытых кавалкаў тканіны, скуры’	канчатак, як у слове *лязо*

За кожны правільны адказ – 1 бал.

Заданне 5.

Першы гук канчатка	Лічэбнік	
	у форме творнага склону	у форме меснага склону
[а]	*сорак*	*сорак*
[і]	*трое*	*трое, пяцьдзясят*
[о]		*тры*
[у]	*дзве, пяцьдзясят*	*дзве*
[ы]	*паўтары, тры*	*паўтары*
[э]		

За кожны правільны адказ – 0,5 бала.

Заданне 6.

1. Зборныя назоўнікі маюць форму толькі **адзіночнага** ліку. Іх трэба адрозніваць ад аднакаранёвых назоўнікаў адзіночнага і множнага ліку:

Адзіночны лік	Множны лік	Зборны
корань	*карані*	*карэнне*
бервяно	*бярвёны*	*бярвенне*
палена	*палены*	*паленне*

2. Асноўнае дзеянне, выражанае дзеясловам-<u>выказнікам</u>, і <u>дадатковае</u>, выражанае дзеепрыслоўем, павінна выконваць адна і тая ж асоба: *Дзеці глядзелі мультфільм, <u>смеючыся</u> ўголас.*

Заўсёды да месца дзеепрыслоўі ў <u>безасабовых</u> сказах з выказнікамі, выражанымі словамі *трэба, варта, неабходна* з інфінітывам. <u>Нельга</u> ўжываць дзеепрыслоўі пры выказніках *відаць, чуваць* або дзеясловах тыпу *вечарэе, днее*.

За кожны правільны адказ – 0,5 бала. Замест дзеепрыслоўя <u>смеючыся</u> могуць быць выкарыстаны іншыя дзеепрыслоўі, якія падыходзяць па сэнсе.

Заданне 7.

№	Сцвярджэнне	так	не
1	У тэксце згадваецца паэма Янкі Купалы "Курган".		+
2	Сказ №2 ускладнены аднароднымі выказнікамі.		+
3	У сказе №4 выкарыстана пабочная канструкцыя.		+
4	У сказе №6 выкарыстана інверсія.	+	
5	Сказ №5 складаназалежны.		+
6	Сродкам сувязі паміж часткамі сказа №8 з'яўляецца злучальнае слова (займеннік) *што*.	+	
7	Сказ №7 ускладнены аднароднымі акалічнасцямі.		+
8	У сказе №6 састаўны дзеяслоўны выказнік.	+	
9	Даданыя дапаўняльныя часткі сустракаюцца ў тэксце часцей за іншыя віды даданых частак складанага сказа.		+
10	Сказ №10 аднасастаўны няпэўна-асабовы.	+	
11	У сказе №4 выкарыстана недапасаванае азначэнне.		+
12	Сказы №9 і №10 звязаны паралельнай сувяззю.		+

За кожны правільны адказ – 0,5 бала.

Заданне 8.

А	*амфібрахій*	
Б	*лірыка*	
В	*верш*	
Г	*кульмінацыя*	*эпілог*
Д	*трагедыя*	

За кожны правільны адказ – 1 бал.

Заданне 9.

Месца нараджэння	Пісьменнік	Творы
горад Орша	*Уладзімір Караткевіч*	*2, 4, 7*
вёска Бычкі Ушацкага раёна	*Васіль Быкаў*	*1, 6*
засценак Акінчыцы Мінскага павета	*Якуб Колас*	*3, 8*
фальварак Панюшкавічы Бабруйскага павета	*Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч*	*5*

За кожнага правільна ўказанага па месцы нараджэння пісьменніка – 1 бал, з кожнае правільнае вызначэнне аўтарства твора – 0,25 бала. Нумары твораў

калонцы №3 правяраюцца толькі ў тым выпадку, калі правільна ўказаны пісьменнік у калонцы №2.

Заданне 10. Ацэнку гэтага задання неабходна праводзіць сумарна па трох параметрах: назва, змест, анатацыя. Агульны сумарны бал – 6.

Ацэнка назвы:

Колькасць балаў	*Крытэрый*
1	*Дадзена арыгінальная назва, якая суадносіцца са зместам зборніка. Важна ўлічыць, што арыгінальная назва – назва нечаканая, якая сутнасна не паўтараецца ў правяраемай групе.*
0	*Назва не вызначаецца арыгінальнасцю.* *АБО* *Назва поўнасцю паўтарае назву зборніка Якуба Коласа ці Янкі Купалы.* *АБО* *Назва адсутнічае.*

Ацэнка зместу:

Колькасць балаў	*Крытэрый*
2	*Названа не менш за чатыры розныя творы Якуба Коласа і Янкі Купалы (кожнага). Усе назвы пададзены правільна. Нельга залічваць як розныя творы ўрывак і цэлы твор (напрыклад, "Новая зямля" і "Дзядзька-кухар" – адзін твор). Творы іншых аўтараў адсутнічаюць.*
1	*Названы не менш за тры розныя творы Якуба Коласа і Янкі Купалы (кожнага). Усе назвы пададзены правільна. Творы іншых аўтараў адсутнічаюць.* *АБО* *Названа не менш за чатыры розныя творы Якуба Коласа і Янкі Купалы (кожнага). Усе назвы пададзены правільна. Таксама названы творы, якія не належаць Якубу Коласу і Янку Купале.* *АБО* *Названы не менш за чатыры розныя творы Якуба Коласа і Янкі Купалы (кожнага). У назвах маюцца памылкі (напрыклад, замест "Новая зямля" напісана "На новай зямлі"). Творы іншых аўтараў адсутнічаюць.*
0	*Названа менш за тры творы Якуба Коласа і Янкі Купалы (кожнага).* *АБО* *Названа не менш за чатыры розныя творы Якуба Коласа і Янкі Купалы (кожнага), але маюцца памылкі ў назвах. Таксама названы творы, якія не належаць Якубу Коласу і Янку Купале.* *АБО* *Адказ адсутнічае*

Ацэнка анатацыі:

Колькасць балаў	*Крытэрый*
3	*У анатацыі вытрымана ўнутраная лагічнасць; яна мае ўказанне на адрасата зборніка і тлумачыць, чаму творы аб'яднаны ў адзін зборнік.*
2	*У анатацыі вытрымана ўнутраная лагічнасць; яна мае ўказанне на адрасата зборніка або тлумачыць, чаму творы аб'яднаны ў адзін зборнік.* *АБО* *У анатацыі вытрымана ўнутраная лагічнасць; яна мае ўказанне на адрасата зборніка або тлумачыць, чаму творы аб'яднаны ў адзін зборнік (або ў тлумачэнні ўказана, што творы аб'яднаны аўтарствам ці адлюстраваннем жыцця беларусаў)*
1	*Унутраная лагічнасць анатацыі парушана; яна мае ўказанне на адрасата зборніка або тлумачыць, чаму творы аб'яднаны ў адзін зборнік.* *АБО* *Унутраная лагічнасць анатацыі парушана; яна мае ўказанне на адрасата зборніка або тлумачыць, чаму творы аб'яднаны ў адзін зборнік (або ў тлумачэнні ўказана, што творы аб'яднаны аўтарствам ці адлюстраваннем жыцця беларусаў)*
0	*Унутраная лагічнасць анатацыі парушана, няма ўказання на адрасата зборніка і тлумачэння, чаму творы аб'яднаны ў адзін зборнік.*

Заўвага да ўсёй работы: за кожную арфаграфічную, граматычную, пунктуацыйную і інш. памылку здымаецца па 0,1 бала ў заданнях, ацэненых станоўчым балам.